

dr Łukasz Pięta*

SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNO-GOSPODARCZA HISZPANII NA TLE KRAJÓW UE W KONTEKŚCIE STRATEGII „EUROPA 2020”

**SOCIAL AND ECONOMIC COHESION OF SPAIN COMPARED TO
EU COUNTRIES IN THE CONTEXT OF “EUROPE 2020” STRATEGY**

Abstract

This article aims to examine the progress of economic and social cohesion in Spain in the context of the “Europe 2020” strategy. The study is based on indicators which, according to the “Europe 2020” strategy, should be achieved till 2020. The analysis also takes into account the National Programme of Reform setting out objectives for the Spanish economy in the area of social and economic cohesion. In analyzes it was used a research method consisting of comparing the values of the indicators in Spain and in the EU. The study confirmed that in the most areas of development the Spanish economy in a more difficult situation than the EU countries.

Keywords: regional development, economic and social cohesion, Spain

JEL classification: 052

Wprowadzenie

Strategia „Europa 2020”, zapoczątkowana w 2010 roku, jest dziesięcioletnim planem Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, stawiającym sobie dwa zasadnicze cele. Pierwszym z nich jest wyjście gospodarek europejskich z kryzysu. Drugi cel zakłada natomiast korektę niedociągnięć euro-

---

* Instytut Nauk Ekonomicznych PAN; l.pietak@poczta.fm

pejskiego modelu wzrostu gospodarczego, który w myśl strategii powinien mieć charakter zrównoważony. Efektem realizacji strategii ma być gospodarka oparta na wiedzy, niskoemisyjna, promująca przyjazne środowisku rozwiązania technologiczne oraz oszczędnie wykorzystująca zasoby naturalne i jednocześnie wrażliwa na problem wykluczenia społecznego. W celu realizacji powyższych założeń zaproponowano trzy wzajemnie ze sobą powiązane priorytety. Pierwszym z nich jest inteligentny wzrost (*smart growth*), oznaczający rozwój gospodarki opartej na wiedzy, charakteryzującej się wysokimi nakładami na sektor badawczo-rozwojowy oraz przykładającej wielką wagę do podnoszenia jakości edukacji. Drugim priorytetem jest wzrost zrównoważony (*sustainable growth*), kładący szczególny nacisk na efektywne wykorzystanie zasobów naturalnych oraz promujący gospodarkę niskoemisyjną. Z kolei trzeci priorytet to wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu (*inclusive growth*), wspierający wzrost zatrudnienia i dążący do aktywizacji zawodowej jak największej liczby osób.

Realizacja priorytetów strategii „Europa 2020” jest mierzona w odniesieniu do pięciu nadrzędnych celów UE. W zależności od własnej sytuacji społeczno-gospodarczej każdy kraj przekłada cele strategii na cele krajowe. W Hiszpanii cele krajowe zdefiniowano w dokumencie Narodowego Programu Reform (*Programa Nacional de Reformas*).

Celem artykułu jest zbadanie postępu realizacji polityki spójności w Hiszpanii jako integralnej części strategii „Europa 2020”. Badania przeprowadzono w oparciu o wskaźniki przypisane do poszczególnych celów rozwojowych, które według strategii „Europa 2020” powinny zostać osiągnięte do 2020 roku. W artykule wykorzystano metodę statystyczną polegającą na porównaniu wartości wskaźników na poziomie krajowym w Hiszpanii i krajach UE-28¹.

Materiał statystyczny uzyskano ze stron internetowych: Instituto Nacional de Estadística (INE), Annual Macro-Economic Database the European Commission’s (AMECO), Eurostat oraz poszczególnych ministerstw Hiszpanii.

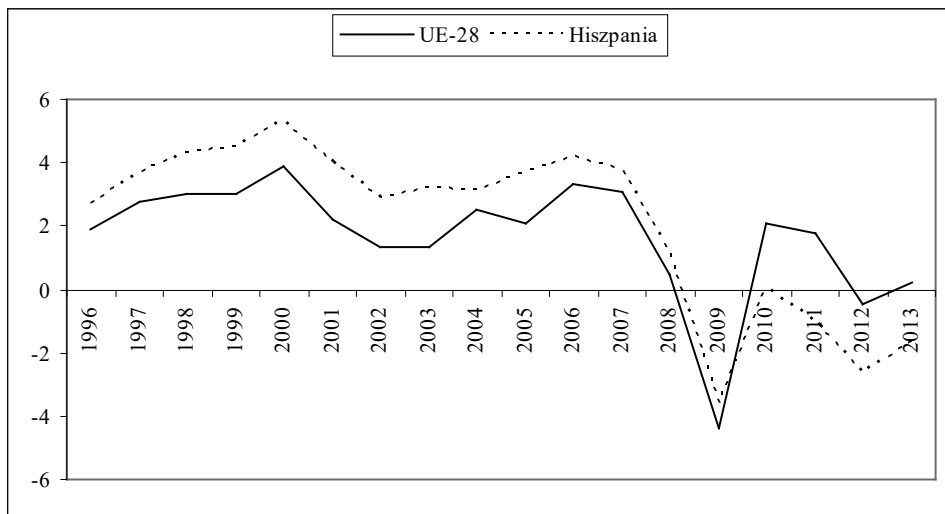
W pierwszej części artykułu przybliżono sytuację społeczno-gospodarczą Hiszpanii na tle krajów UE-28 w latach 2008–2013. Przedstawiono kształtowanie się podstawowych wskaźników makroekonomicznych (PKB czy stopa bezrobocia) oraz scharakteryzowano proces konwergencji PKB *per capita* Hiszpanii względem średniej wspólnotowej. Poruszono także zagadnienia biedy i wykluczenia społecznego, które w Hiszpanii uległy nasileniu w okresie kryzysu 2008–2013. W kolejnej części scharakteryzowano wyzwania, jakie stoją przed polityką spójności w Hiszpanii do 2020 roku. Trzecia część artykułu dotyczy postępu polityki spójności w Hiszpanii w kontekście realizacji strategii „Europa 2020”. Artykuł kończy się podsumowaniem i wnioskami płynącymi z przeprowadzonych analiz.

---

¹ W przypadku danych do 2013, użyto oznaczenia EU-27 (czyli bez Chorwacji). Dla analiz po 2013 roku przyjęto oznaczenie EU-28.

Sytuacja społeczno-gospodarcza Hiszpanii

Pod względem wielkości wytwarzanego PKB Hiszpania jest czwartą gospodarką strefy euro i piątą gospodarką UE. W latach 1995–2007 gospodarka hiszpańska rozwijała się szybciej niż gospodarki krajów UE-28. Średnioroczny wzrost PKB w Hiszpanii kształtował się na poziomie 3,8%, natomiast w krajach UE-28 wyniósł 2,5%. Najwyższe tempo wzrostu gospodarczego Hiszpania odnotowała w 2000 roku (5,3%). W kolejnych latach dynamika PKB zaczęła spadać. W 2006 roku PKB wzrósł o 4,2%, a w 2008 o 1,1%. Od 2008 roku gospodarka hiszpańska weszła w fazę kryzysu i w latach 2008–2013 odnotowała obniżkę PKB na poziomie –1,8% rocznie. Natomiast w przypadku gospodarek krajów UE-28 spadek PKB miał miejsce w roku 2009 (–4,4%) i 2011 (–0,5%). Od 2012 roku kraje UE-28 weszły na ścieżkę wzrostu.

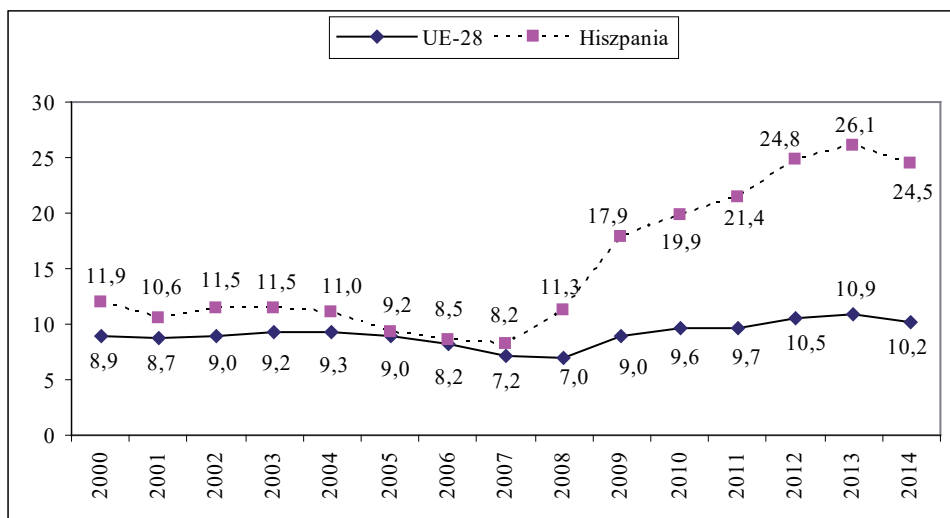
Rysunek 1. Dynamika PKB Hiszpanii i krajów UE-28 w latach 1996–2013 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie AMECO.

Kryzys gospodarczy lat 2008–2013 znalazł przełożenie na proces konwergencji Hiszpanii względem krajów UE-28. W latach 1995–2007, w okresie dobrej koniunktury gospodarczej PKB *per capita* w Hiszpanii, wzrósł z 90,5% do 103,1% średniej UE-28. Załamanie gospodarcze 2008–2013 zahamowało proces konwergencji. W 2013 roku PKB przypadający na jednego mieszkańca w Hiszpanii obniżył się do 92,8% średniej UE-28².

² Ł. Pięta, *Kryzys w Hiszpanii a latach 2008–2013*, „Ekonomia XXI Wieku” 2015, nr 2.

Skutkiem kryzysu gospodarczego był także gwałtowny wzrost liczby osób pozostających bez pracy. W 2000 roku stopa bezrobocia w Hiszpanii wynosiła 11,9%, a w krajach UE-28 8,9% (zob. rys. 2). W latach 2000–2007 bezrobocie w Hiszpanii i w UE-28 systematycznie spadało. W Hiszpanii jego najniższy poziom (8,2%), podobnie jak i w UE-28 (7%), odnotowano w 2007 roku. W okresie kryzysu 2008–2013 bezrobocie zaczęło wzrastać i osiągnęło wartości dwucyfrowe. W latach 2008–2009 w Hiszpanii bezrobocie wzrosło o 6,7 p.p. – z 11,3% do 18%, a w 2013 roku jego stopa wyniosła 26,1%. Z kolei w 2013 roku w UE-28 26,2 mln osób pozostawało bez pracy, co odpowiadało stopie bezrobocia równej 10,7%. Wśród krajów UE-28 najwyższe bezrobocie było w Grecji (27,8%), Hiszpanii (24,8%), Chorwacji (18,7%), na Cyprze (17,2%) oraz w Portugalii (15,4%).

Rysunek 2. Stopa bezrobocia w UE-28 i Hiszpanii w latach 2007–2013 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie AMECO.

Kryzys gospodarczy w latach 2008–2013 przyczynił się także do wzrostu poziomu biedy i zagrożenia wykluczeniem społecznym. W 2012 roku w Hiszpanii odsetek osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, mierzony na podstawie wskaźnika AROPE (*At Risk of Poverty and/or Exclusion*), wynosił 26,8%, a w krajach Unii Europejskiej 24,8%. Tak więc w 2012 roku ponad 13 mln Hiszpanów było zagrożonych ubóstwem. Do głównych przyczyn pogarszającej się sytuacji społeczeństwa należy zaliczyć: wzrost liczby osób pozostających bez pracy, wzrost stopy bezrobocia do 24,4% (23,7% mężczyźni, 25,3% kobiety), wzrost liczby gospodarstw domowych, w których wszyscy mieszkańcy są bezrobotnymi (1,8 mln osób w 2013 roku) oraz zróżnicowane warunki geograficzne regionów hiszpańskich. Te ostatnie sprawiają, że obszary o rolnej

specjalizacji produkcyjnej i niskim poziomie zaludnienia są bardziej narażone na wykluczenie społeczne, nierówności dochodowe oraz trudności w dostępie do mieszkań, opieki zdrowotnej i edukacji. Ponadto Narodowy Plan na Rzecz Włączenia Społecznego Królestwa Hiszpanii 2013–2016 (*El Plan Nacional de Acción para la Inclusión Social del Reino de España 2013–2016*) wskazuje na kolejne zagrożenia wynikające z poszerzającego się ubóstwa. W dokumencie stwierdza się następujące fakty³:

- co piąty obywatel Hiszpanii żyje poniżej progu ubóstwa;
- biedni Hiszpanie stali się jeszcze biedniejsi; w latach 2009–2012 ich dochód obniżył się z 8 tys. euro do 7,3 tys. euro;
- bieda w Hiszpanii stała się coraz bardziej dotkliwa; do 2012 roku liczba gospodarstw domowych nieotrzymujących żadnych dochodów wzrosła do 600 tys.;
- bieda dotknęła także dzieci i młodzież; w latach 2008–2012 liczba młodych osób dotkniętych biedą wzrosła o 300 tys. osób – z 1,9 mln do 2,2 mln;
- wzrosły dysproporcje w dystrybucji dochodu; w 2008 roku 20% społeczeństwa otrzymujące najwyższe dochody miało dochód 5,7 razy większy niż 20% społeczeństwa z najniższymi dochodami, natomiast w 2012 roku dochody najbogatszych były już 7,2 raza większe niż najbiedniejszych;
- zwiększył się stopień zagrożenia ubóstwem osób z niższym wykształceniem oraz osób zamieszkałych poza metropoliami.

Podsumowując, należy stwierdzić, że kryzys gospodarczy w Hiszpanii w latach 2008–2013 wpłynął na pogorszenie wskaźników makroekonomicznych. Załamaniu uległa dynamika PKB. W latach kryzysu gospodarka hiszpańska skurczyła się o 6,7%. Wzrosła także stopa bezrobocia, która w 2013 roku osiągnęła poziom 26,1%. Trudna sytuacja gospodarcza Hiszpanii wpłynęła na wzrost dywergencji PKB *per capita* względem krajów UE-28. W okresie 2007–2013 PKB przypadający na jednego mieszkańca obniżył się z 103,1% do 92,1% średniej UE-28. Ponadto załamanie gospodarcze i pogarszająca się sytuacja dochodowa obywateli sprawiły, że wzrosła liczba osób zagrożonych biedą i wykluczeniem społecznym.

---

³ Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, *El Plan Nacional de Acción para la Inclusión Social del Reino de España 2013–2016*, Madrid 2014.

Wyzwania stojące przed polityką spójności w Hiszpanii w kontekście strategii „Europa 2020” i Narodowego Programu Reform

Ponieważ kryzys z lata 2008–2010 dotknął większości krajów UE, 3 marca 2010 roku Komisja Europejska wypracowała nową strategię „Europa 2020”. Jej zadaniem było zastąpienie strategii lizbońskiej, realizowanej do 2010 roku. Według szóstego raportu na temat spójności gospodarczej społecznej i terytorialnej polityka spójności stanowi integralną część strategii „Europa 2020”. Strategia ta ma pomóc UE wyjść z kryzysu i przygotować gospodarki krajów członkowskich na wyzwania kolejnego dziesięciolecia. Głównymi jej priorytetami są⁴:

- wzrost inteligentny (zwiększenie roli wiedzy, innowacji oraz edukacji);
- wzrost zrównoważony (produkcja efektywniej wykorzystująca zasoby naturalne i ludzkie, przy jednoczesnym zwiększeniu konkurencyjności);
- wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu (zwiększenie aktywności zawodowej, walka z ubóstwem).

Tabela 1. Cele strategii „Europa 2020” i Narodowego Programu Reform (Programa Nacional de Reformas) na lata 2010–2020

Strategia „Europa 2020”	Programa Nacional de Reformas	Sytuacja w Hiszpanii
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20–64 lat powinien wynosić 75%	Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20–64 lat powinien wynosić 74% (68,5% kobiety)	58,2% w 2013 roku
Na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczyć 3% PKB	Na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczyć 2% PKB	1,3% w 2012 roku
Liczbę osób przedwcześnie kończących naukę należy ograniczyć do 10%	Liczbę osób przedwcześnie kończących naukę należy ograniczyć do 15%	23,5% w 2013 roku
Co najmniej 40% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie	Co najmniej 44% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie	40,7% w 2013 roku
20% energii powinno być pozyskiwane ze źródeł odnawialnych	20% energii powinno być pozyskiwane ze źródeł odnawialnych	16,6% w 2013 roku

⁴ Z. Wysokińska, J. Witkowska, *Integracja europejska. Europeizacja polityki ekonomiczno-społecznej w Unii Europejskiej i umiędzynarodowienie rynków nowych krajów członkowskich Europy Środkowej i Wschodniej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.

Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20% w porównaniu do 1990 roku	Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 10% w porównaniu do 2005 roku	-3% w 2010 roku w porównaniu z 2005 rokiem
Ograniczenie zużycia energii o 20%	Ograniczenie zużycia energii o 20%, 135 Mtep*	122 Mtep* w 2012 roku
Liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 20 mln	Liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 1,4–1,5 mln	12,6 mln osób zagrożonych ubóstwem w 2013 roku (25,5% populacji)

* milion ton oleju ekwiwalentnego (millones de toneladas equivalentes de petróleo-Mtep)

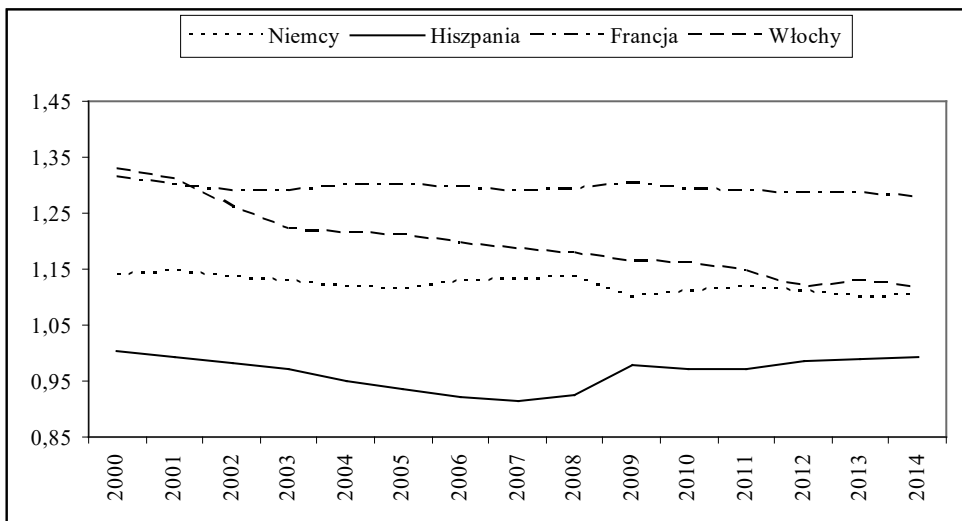
Źródło: opracowanie na podstawie: Z. Wysokińska, J. Witkowska, *Integracja europejska...*; *Programa Nacional de Reformas 2014*, Ministerio de Economía y Competitividad, Madryt 2014; Instituto Nacional de Estadística, <http://www.ine.es> [dostęp: 1.04.2016]

Realizacja priorytetów strategii „Europa 2020” jest mierzona w odniesieniu do pięciu nadrzędnych celów UE, które państwa członkowskie przekładają na cele krajowe. W przypadku Hiszpanii cele krajowe zawarto w dokumencie Narodowego Programu Reform (*Programa Nacional de Reformas*). Tabela 1 prezentuje zestawione cele strategii „Europa 2020”, Narodowego Programu Reform (*Programa Nacional de Reformas*) oraz bieżącą sytuację w Hiszpanii. Jeśli chodzi o cele dotyczące ilości energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych (20%) oraz ograniczenie zużycia energii (20%), to dokumenty są zbieżne. W zakresie ograniczenia emisji gazów cieplarnianych Narodowy Program Reform przewiduje ich obniżenie o 10% względem 2005 roku, a strategia „Europa 2020” o 20% względem 1990 roku. Ponadto Narodowy Program Reform zakłada, że poziom zatrudnienia osób wieku 20–64 lata powinien wzrosnąć do 74%, natomiast strategii „Europa 2020” przewiduje wzrost do 75%. Dokument Narodowego Programu Reform w zakresie wskaźnika liczby osób przedwcześnie kończących naukę zakłada jego spadek do 15%, strategia „Europa 2020” przewiduje zaś jego obniżenie do 10%. W przypadku wskaźnika odnoszącego się do liczby osób z wyższym wykształceniem Narodowy Program Reform zakłada jego docelową wartość na poziomie 44%, natomiast według strategii Europa 2020 powinien on wynosić 40%. W zakresie polityki badawczo-rozwojowej Narodowy Program Reform stawia za cel wzrost inwestycji w sektorze B+R do 2% PKB, strategia „Europa 2020” przewiduje zaś, że inwestycje B+R powinny stanowić 3% PKB. Ostatnia kolumna tabeli zawiera dane dotyczące obecnej sytuacji Hiszpanii w kontekście propozycji zawartych w dwóch omawianych dokumentach. Szczególnie niekorzystnie dla Hiszpanii kształtują się: poziom inwestycji w sektorze B+R (1,2% PKB w 2013 roku) oraz liczba osób przedwcześnie kończących naukę (23,5% w 2013 roku).

Postęp polityki spójności w Hiszpanii w kontekście strategii „Europa 2020”

W 2000 roku poziom produktywności pracy w Hiszpanii odpowiadał średniej krajów EU-28 (100%). W kolejnych latach zaczęła ona systematycznie spadać i w 2007 roku wynosiła 91,4% średniej EU-28. W czasie kryzysu hiszpańskiej gospodarki 2008–2013 zaobserwowano wzrost produktywności pracy. W 2014 roku jej poziom stanowił 99,1% średniej EU-28. Jednak wzrostowa dynamika produktywności pracy wynikała z ograniczania zatrudnienia. Należy dodać, że w 2014 roku najwyższy poziom produktywności pracy miał miejsce we Francji (123%). Z kolei we Włoszech jej poziom odpowiadał 112% średniej EU-28 (zob. rys. 3).

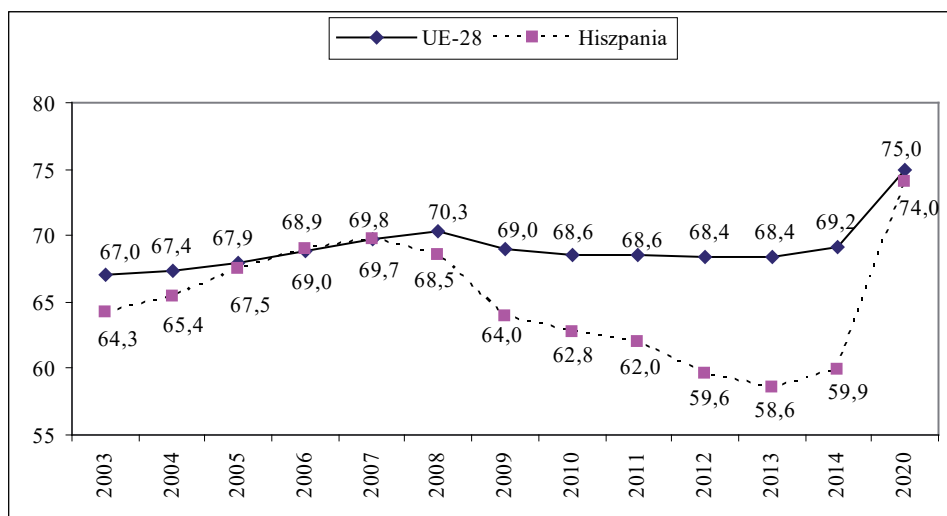
Strategia „Europa 2020” zakłada, że stopa zatrudnienia osób w wieku 20–64 lata wzrośnie do 75%. Z kolei według Narodowego Programu Reform powinna wynosić 74% wśród mężczyzn i 68,5% wśród kobiet. W 2013 roku zatrudnienie w Hiszpanii wśród mężczyzn kształtowało się na poziomie 58,2%, czyli o 15,8 p.p. mniej niż zakłada Narodowy Program Reform. Podobnie wyglądała sytuacja w przypadku kobiet, wśród których stopa zatrudnienia wynosiła 53,1%, co oznacza, że była mniejsza o 15,4 p.p.

Rysunek 3. Produktywność pracy w wybranych krajach UE-28 w latach 2000–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie AMECO.

Rysunek 4. Stopa zatrudnienia w Hiszpanii i w UE-28 w latach 2003–2014 (w %)

Źródło: opracowanie na podstawie Instituto Nacional de Estadística, <http://www.ine.es>.

Rysunek 4 prezentuje poziom zatrudnienia w Hiszpanii i w krajach UE-28 w latach 2003–2014. Na wykresie uwzględniono także jego oczekiwany poziom w 2020 roku, wynoszący dla UE-28 75%, a dla Hiszpanii 74%. W 2003 roku zatrudnienie w Hiszpanii kształtowało się na poziomie 64,3%, a w UE-28 wynosiło ono 67%. W kolejnych latach hiszpańska stopa zatrudnienia wzrastała, wynosząc w 2007 roku 69,8% i zrównując się z poziomem zatrudnienia w UE-28. Kryzys gospodarczy wpłynął na stopniowe obniżanie się stopy zatrudnienia w Hiszpanii, która w 2013 roku kształtowała się na poziomie 58,6%. Z kolei od 2014 roku zatrudnienie zaczęło wzrastać i wyniosło 59,9%. W roku tym różnica w poziomie zatrudnienia między Hiszpanią i krajami UE-28 była znacząca (9,3 p.p.).

Niekorzystnie dla Hiszpanii kształtował się także wskaźnik osób długotrwale bezrobotnych. W 2007 roku 443,1 tys. bezrobotnych pozostawało bez pracy powyżej roku. W 2014 roku liczba ta wzrosła do 3,4 mln osób, co oznaczało, że 61,7% bezrobotnych poszukiwało pracy powyżej roku. Ponadto wśród długotrwale bezrobotnych 9,3% starało się o zatrudnienie po raz pierwszy, a 90,7% wcześniej posiadało pracę. W 2013 roku problem długotrwałego bezrobocia najbardziej dotyczył osób powyżej 45. roku życia (71%).

Kryzys gospodarczy 2008–2013 uwidoczniał szereg słabości hiszpańskiego rynku pracy. Przede wszystkim charakteryzował się on niskim poziomem zatrudnienia, znacznie odbiegającym od średniej krajów UE-28. Ponadto występowała zbyt duża liczba osób długotrwale bezrobotnych, niemogących znaleźć zatrud-

nienia powyżej roku. Zbyt wysoka była także stopa bezrobocia wśród ludzi młodych. Osoby te nie mogły uzyskać pierwszej pracy i znacznie częściej traciły dotychczasowe zatrudnienie. Ludzie młodzi częściej pracowali na niepełnych etatach oraz na podstawie umów na czas określony. Zróżnicowany poziom zatrudnienia był także problemem w wymiarze przestrzennym. Chodziło tu o tereny o rolniczej specjalizacji produkcyjnej i niskim poziomie zaludnienia. Hiszpania wśród krajów UE-28 zajmowała pierwsze miejsce pod względem najniższej stopy zatrudnienia na obszarach słabo zaludnionych – w przedziale wiekowym 17–74 lata.

Kryzys gospodarczy oraz rosnąca stopa bezrobocia wpłynęły na zwiększenie się odsetka osób zagrożonych biedą i wykluczeniem społecznym. Strategia „Europa 2020” stawia za cel obniżenie ich liczby o 20 mln, a hiszpański Narodowy Program Reform o 1,4–1,5 mln. Według danych zawartych w dokumencie Narodowego Planu Działania na Rzecz Włączenia Społecznego Królestwa Hiszpanii 2013–2016 (*Plan Nacional de Acción para la Inclusión Social del Reino de España 2013–2016*) czynniki decydujące o trudnej sytuacji społecznej są następujące⁵:

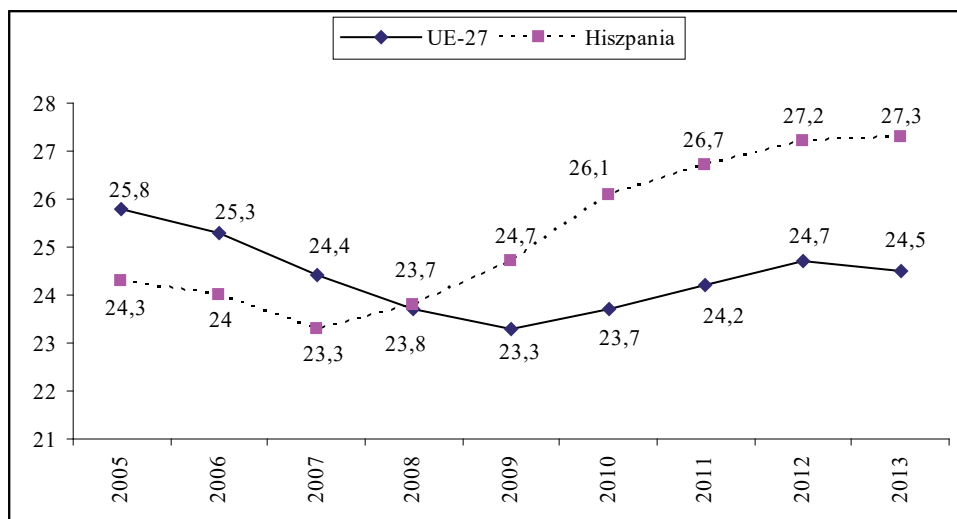
- stopa biedy i wykluczenia społecznego wśród kobiet, podobnie jak w krajach UE, jest większa niż wśród mężczyzn;
- osoby młode, także poniżej 16. roku życia, są bardziej narażone na biedę i wykluczenie społeczne niż osoby starsze;
- osoby bezrobotne, szczególnie dotknięte długotrwałym bezrobociem, stanowią grupę najbardziej zagrożonych biedą i wykluczeniem społecznym;
- osoby z niskim poziomem wykształcenia oraz zamieszkujące w gospodarstwie domowym, w którym członkowie rodziny charakteryzują się niskim poziomem wykształcenia i zdobytych kwalifikacji, są najbardziej narażone na biedę i wykluczenie społeczne;
- ryzyko biedy i wykluczenia społecznego jest większe na obszarach, gdzie te zjawiska występują najczęściej.

Według wskaźnika AROPE (*At Risk Of Poverty and/or Exclusion*) osoba jest zagrożona biedą i wykluczeniem społecznym, gdy:

- otrzymuje mniejsze dochody niż 60% mediany dochodu ekwiwalentnego;
- doznaje poważnego niedostatku posiadania dóbr rzeczowych;
- żyje w gospodarstwie domowym charakteryzującym się niską intensywnością zatrudnienia (poniżej 0,2).

---

⁵ Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, *El Plan Nacional de Acción para la Inclusión Social del Reino de España 2013–2016*.

Rysunek 5. Liczba osób zagrożonych biedą i wykluczeniem społecznym w UE-27 i Hiszpanii w latach 2005–2013 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostat; www.ec.europa.eu/eurostat/data/database.

W 2005 roku w Hiszpanii zamieszkiwało mniej osób zagrożonych biedą i wykluczeniem społecznym (24,3%) niż w krajach UE-27 (25,8%). W kolejnych latach zarówno w Hiszpanii, jak i w UE-27 wartość wskaźnika spadała. Najmniej osób zagrożonych biedą i wykluczeniem społecznym w Hiszpanii (23,8%) i UE-27 (23,7%) odnotowano w 2008 roku. Kryzys gospodarczy i wzrost bezrobocia sprawił, że w krajach UE zaczęło przybywać tego typu osób. W 2013 roku w Hiszpanii i w UE-27 odsetek osób zagrożonych ubóstwem wyniósł odpowiednio: 27,3% i 24,5%. Kryzys gospodarczy 2008–2013 bardziej niekorzystnie wpłynął zatem na sytuację dochodową Hiszpanów niż obywateli krajów UE-27.

Należy podkreślić, że wraz ze wzrostem poziomu biedy i wykluczenia społecznego narastał problem dyskryminacji. Według Eurobarometru w Hiszpanii główne jej powody to: pochodzenie etniczne (56%), orientacja seksualna (44% kobiety, 57% mężczyźni), niepełnosprawność (40%) oraz wyznanie religijne (32%). Ponadto wskazał on na dwa czynniki sprzyjające dyskryminacji: płeć (19%) oraz wiek – w przypadku osób powyżej 55. roku życia (45%)⁶.

Jednym z podstawowych priorytetów strategii „Europa 2020” jest pobudzanie inteligentnego wzrostu przez inwestycje promujące rozwój nauki. Według strategii liczba osób przedwcześnie kończących naukę w krajach UE powinna zostać ograniczona do 10%, natomiast odsetek osób w wieku 30–34 lata

⁶ Comisión Europea, *Eurobarómetro – La discriminación en la UE*, Brussels 2012, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_fact_es_es.pdf [dostęp: 2.02.2016].

uzyskujących wyższe wykształcenie powinien wzrosnąć do 40%. W 2014 roku w krajach UE-28 11,2% młodzieży przedwcześnie kończyło edukację, a 37,9% osób w wieku 30–34 lata uzyskało wyższe wykształcenie. W przypadku Hiszpanii w 2014 roku liczba osób przedwcześnie kończących naukę wynosiła 21,9%, czyli o 10,7 p.p. więcej niż w krajach UE-28. Z kolei wskaźnik liczby osób uzyskujących wyższe wykształcenie lepiej kształtował się w Hiszpanii (42,3%) i był o 4,4 p.p. wyższy niż w krajach UE-28. Narodowy Program Reform przewiduje, że do 2020 roku w Hiszpanii liczba osób przedwcześnie kończących naukę zostanie obniżona do 15%, a wskaźnik osób z wyższym wykształceniem w wieku 30–34 lata wzrośnie do 44%.

Hiszpania znajduje się w korzystniejszej sytuacji niż UE-28 pod względem liczby osób z wyższym wykształceniem. W latach 2002–2014 w tym kraju liczba osób wykształconych w wieku 30–34 lata wzrosła z 34,4% do 42,3%, a w krajach UE-28 z 23,6% do 37,9%.

Należy podkreślić, że wskaźniki dotyczące wykształcenia Hiszpanów nie kształtują się już tak korzystnie dla grupy wiekowej 25–64 lata. W 2011 roku w Hiszpanii 46% osób posiadało wykształcenie podstawowe lub pierwsze etapy wykształcenia ponadpodstawowego. W krajach UE (11%) i OECD (25%) osób z najniższym wykształceniem było znacznie mniej. Jeszcze niekorzystniej przedstawiała się sytuacja osób posiadających wykształcenie średnie. W Hiszpanii wartość wskaźnika wynosiła zaledwie 22%, natomiast w krajach UE i OECD 47% i 44%. Ponadto w 2011 roku w Hiszpanii w grupie wiekowej 25–64 lata 32% osób posiadało wyższe wykształcenie, co dopowiadało średniej krajów OECD, w krajach UE poziom ten był zaś wyższy i wynosił 42%⁷.

Strategia „Europa 2020” zakłada, że do 2020 roku stopa zatrudnienia wśród osób w wieku 20–34 lata, które ukończyły studia i szkolenie nie więcej niż trzy lata przed rokiem odniesienia, będzie wynosić minimum 85%. W Hiszpanii w 2012 roku kształtowała się ona na poziomie 62,4%, znacznie odbiegała zatem od oczekiwanej wartości. Kolejny cel strategii „Europa 2020” zakłada, że do 2020 roku przynajmniej 15% osób w wieku 25–64 lata powinno uczestniczyć w kształceniu ustawicznym. W tym zakresie Hiszpania zbliża się do wymaganego poziomu. W 2012 roku wartość wskaźnika wynosiła 10,7%, natomiast w 2013 roku wzrosła do 10,9%.

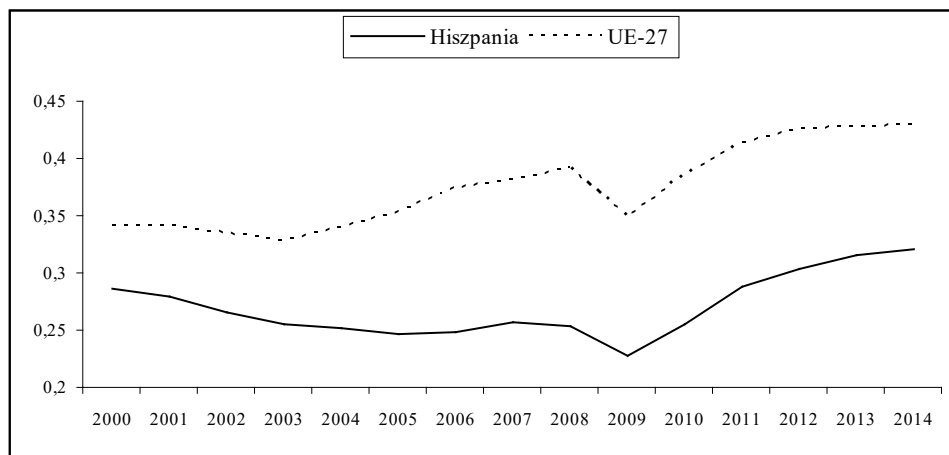
Podsumowując, należy stwierdzić, że kryzys gospodarczy wpłynął na powiększenie różnic rozwojowych Hiszpanii względem krajów UE-28. Niski poziom produktywności pracy, wysoka stopa bezrobocia (szczególnie wśród ludzi młodych), wysoki odsetek osób przedwcześnie kończących naukę, mała liczba

---

⁷ Ministerio de Hacienda y Administraciones Públicas, *Acuerdo de Asociación de España 2014–2020*, Madrid 2013.

osób posiadających średnie wykształcenie i jednocześnie duży odsetek osób posiadających jedynie wykształcenie podstawowe, rosnące zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym to główne problemy, przed jakimi stoi hiszpańska gospodarka.

Według Światowego Forum Ekonomicznego Hiszpania zajmuje trzydzieste szóste miejsce pod względem konkurencyjności gospodarki⁸. Z kolei wskaźnik opracowany przez Komisję Europejską umieszcza Hiszpanię na czternastym miejscu, uwzględniając konkurencyjność regionalną⁹. Ponadto Bank Światowy w rankingu *Doing business* lokuje Hiszpanię na trzydziestej trzeciej pozycji pod względem łatwości prowadzenia biznesu oraz odległej sto piątej w kategorii „łatwość otwarcia firmy”.

Rysunek 6. Udział eksportu w PKB Hiszpanii i UE-27 w latach 2000–2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie AMECO.

Słabością hiszpańskiej gospodarki był niski udział eksportu w PKB (zob. rys. 6). W Hiszpanii w 2000 roku stanowił on 28,1% PKB, natomiast w krajach EU-27 34%. W 2014 roku udział hiszpańskiego eksportu w PKB wzrósł do 32%. Jednak i tak był on nadal niższy niż w krajach UE-27 (43% PKB). Jedynie we Francji wartość relacji eksport/PKB była mniejsza niż w Hiszpanii (28,5%). Ponadto tylko 30% hiszpańskiego eksportu trafiało do krajów spoza UE. Poczynione od 2008 roku próby dywersyfikacji kierunków handlowych należy zatem ocenić pozytywnie.

⁸ K. Schwab (red.), *The global competitiveness report*, World Economic Forum, Geneva 2012.

⁹ P. Annoni, L. Dijkstra, *EU Regional Competitiveness Index*, Publications Office of the European Union, Brussels 2013.

Pogorszenie sytuacji gospodarczej Hiszpanii w latach 2008–2013 sprawiło, że kraj ten doświadczył spadku napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich z 77 mld USD w 2008 roku do 39 mld USD w 2013 roku¹⁰. Jak podkreślają Z. Wysokińska i J. Witkowska, napływ zagranicznych inwestycji oznaczał pozytywną reakcję inwestorów na zmiany zachodzące w gospodarce narodowej. W przypadku Hiszpanii załamanie gospodarcze wpłynęło na wzrost nieufności oraz odpływ zagranicznych inwestycji z kraju¹¹.

Hiszpania pogorszyła także swoją pozycję pod względem wartości dochodu wytwarzanego w przemyśle. Tabela 2 zawiera dane dotyczące rankingu największych producentów przemysłowych w latach 2000 i 2012. W 2000 roku Hiszpania została sklasyfikowana na dwunastym miejscu, jednak w 2012 roku spadła na piętnaste miejsce i została wyprzedzona przez Indonezję, Meksyk i Kanadę.

Tabela 2. Największe kraje przemysłowe świata w latach 2000–2012

Ranking	2000	2012
1	Stany Zjednoczone	Chiny
2	Japonia	Stany Zjednoczone
3	Chiny	Japonia
4	Niemcy	Niemcy
12	Hiszpania	Indonezja
15	Rosja	Hiszpania

Źródło: United Nations Database, www.un.org/en/databases [dostęp: 1.04.2016].

Kolejną słabością hiszpańskiej gospodarki był niski poziom konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) na rynkach międzynarodowych. Przedsiębiorstwa te odgrywają ważną rolę w gospodarce europejskiej. W 2012 roku 20 mln tego rodzaju przedsiębiorstw zatrudniało 86,6 mln pracowników. W większości przypadków (18,8 mln) były to mikroprzedsiębiorstwa, dające zatrudnienie 37 mln osób. Ponadto małe i średnie przedsiębiorstwa wytwarzały 57,6% wartości dodanej¹².

¹⁰ *World Investment Report*, New York 2014.

¹¹ Z. Wysokińska, J. Witkowska, *Integracja europejska...*

¹² European Commission, *A partial and fragile recovery. Annual report on European SMEs 2013/2014. Final report*, Brussels 2014.

Tabela 3. Małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) w Hiszpanii i EU-27 w 2012 roku

Kraj	Hiszpania		EU-27
	Liczba	Udział	Udział
Liczba MŚP	2 239 814	99,9%	99,8%
Liczba zatrudnianych	8 129 205	74,9%	67,5%
Wytworzona wartość dodana [w bln euro]	284	64,8%	58,5%

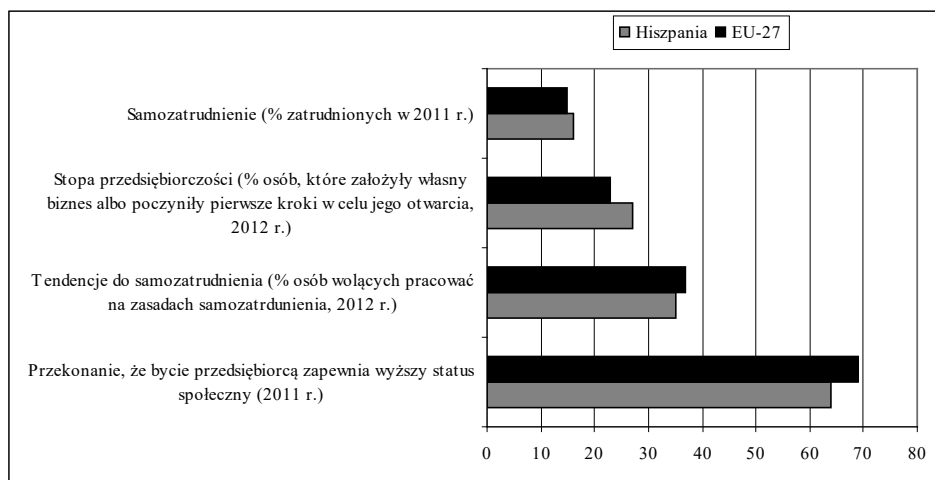
Źródło: European Commission, *SBA Fact Sheet 2013. Spain*, Bruksela 2013.

Tabela 3 zawiera dane dotyczące małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) w Hiszpanii i w krajach EU-27 w 2012 roku. Sektor MŚP w Hiszpanii odgrywał decydującą rolę w gospodarce narodowej, ponieważ firmy tego typu stanowią 99,9% wszystkich hiszpańskich przedsiębiorstw. Podobnie sytuacja wyglądała w krajach UE-27 (99,8%). W przypadku liczby zatrudnianych i wartości wytwarzanego dochodu znaczenie hiszpańskich MŚP było większe niż w krajach EU-27. W 2012 roku w Hiszpanii sektor ten zatrudniał prawie 8,2 mln osób, czyli 74,9% ogółu zatrudnionych. Z kolei w krajach EU-27 MŚP dawały pracę 67,5% zatrudnionych. Ponadto w 2012 roku wytworzyły w Hiszpanii 64,8% wartości dodanej kraju, a w krajach EU-27 58,5%. Jednak słabością hiszpańskich małych i średnich przedsiębiorstw był niski poziom specjalizacji, odnoszący się w głównej mierze do wytwarzania żywności, ubrań czy mebli. Ponadto charakteryzowały się one także sprzedażą usług niskiej intensywności technologicznej, takich jak handel, usługi hotelarskie czy transport. Należy dodać, że jedynie 3% hiszpańskich przedsiębiorstw (około 100 tys.) eksportowało dobra i usługi. Kryzys z lat 2008–2013 najbardziej dotknął małe i średnie przedsiębiorstwa funkcjonujące w sektorze przemysłowym i budowlanym. Problemy sektora przemysłowego wynikały ze słabnącego popytu na rynkach międzynarodowych. Z kolei sektor budowlany został dotknięty przez spadek popytu wewnętrznego na nieruchomości¹³.

Rysunek 7 obrazuje wybrane aspekty decydujące o poziomie przedsiębiorczości w danym kraju. Na tle krajów EU-27 Hiszpania w kategoriach „samozatrudnienie” i „stopa przedsiębiorczości” znajdowała się powyżej średniej EU-27. W 2011 roku w Hiszpanii 16% osób pracowało na zasadach samozatrudnienia, natomiast w EU-27 15%. Z kolei w 2012 roku stopa przedsiębiorczości w Hiszpanii wynosiła 27%, a w krajach EU-27 kształtowała się poziomie 23%. W kolejnych dwóch kategoriach Hiszpania wypadła mniej korzystnie. W 2012 roku skłonność do samozatrudnienia w Hiszpanii była niższa niż w EU-27 (37%) i wyniosła 35%.

¹³ European Commission, *A Recovery on the Horizon? Annual Report on European SMEs 2012/2013*, Brussels 2013.

Ponadto Hiszpanie w 2011 roku wyrażali mniejsze przekonanie, jakoby prowadzenie biznesu zapewniało wyższy status społeczny. W Hiszpanii taką opinię podzielało 64% ankietowanych, natomiast w krajach EU-27 69%.

Rysunek 7. Przedsiębiorczość w Hiszpanii i EU-27 w latach 2011–2012

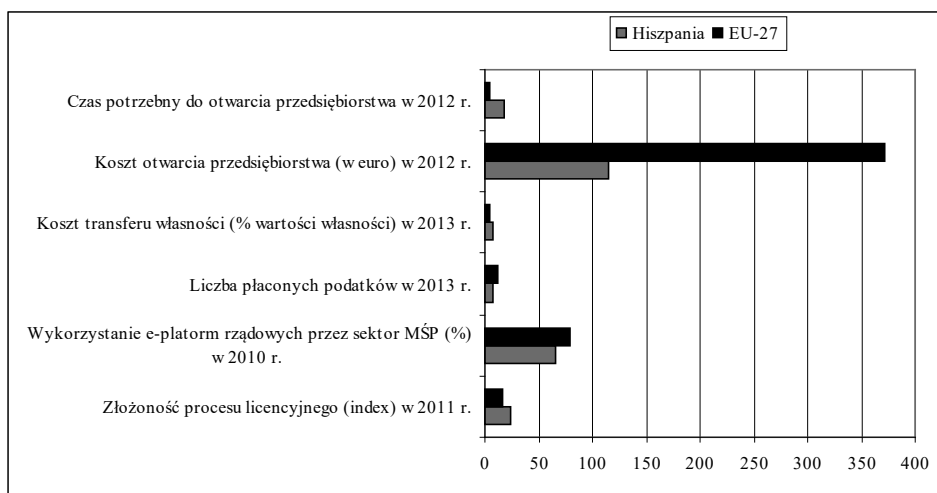
Źródło: opracowanie własne na podstawie European Commission, *SBA Fact Sheet 2013. Spain*.

W Hiszpanii w lutym 2013 roku przyjęto plan wspierania przedsiębiorczości (*Support Measures for Entrepreneurs and Encouraging Growth and Job Creation*). Jego celem była pomoc w procedurze otwierania firmy i prowadzeniu działalności innowacyjnej. Przewidziano także wprowadzenie ograniczonej odpowiedzialności dla przedsiębiorców zamykających biznes. Z kolei przyjęty w 2012 roku program „Emprendemos Juntos Program Programme” był platformą wspierającą inicjatywy innowacyjne na poziomie regionalnym i lokalnym. Miał on stwarzać warunki dla wykorzystania dorobku uniwersytetów, klastrów oraz centrów innowacyjności przez sektor MŚP.

Rysunek 8 zawiera informacje charakteryzujące przyjazność administracji wobec sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Zgromadzone dane potwierdzają, że była to słaba strona hiszpańskiej gospodarki, co wskazuje na konieczność reformy i uproszczenia administracji. W większości przypadków analizowanych wskaźników hiszpański przedsiębiorca musiał sprostać trudniejszym warunkom niż właściciele firm w krajach EU-27. Co prawda koszt otwarcia przedsiębiorstwa w Hiszpanii był niższy i wynosił 115 euro (w krajach EU-27 372 euro), ale czas potrzebny na jego otwarcie w Hiszpanii (18 dni) był dłuższy niż w EU-27 (5 dni). Wyższy był także koszt transferu własności w Hiszpanii (7,1%) niż w EU-27 (4,6%). Hiszpańskie przedsiębiorstwa w mniejszym stopniu (66%) od firmy działających w krajach w EU-27 (79%) wykorzystywały e-plat-

formy rządowe wspierające sektor MŚP. Ponadto w 2012 roku w Hiszpanii większą wartość miał indeks złożoności procesu licencyjnego i wynosił 24 (w UE-27 16). W porównaniu z krajami UE-27 w Hiszpanii przedsiębiorca obciążony był mniejszą liczbą podatków. W 2013 roku hiszpańskie MŚP płaciły ich osiem, a w UE-27 dwanaście. Wobec przedstawionych danych pozytywnie należy ocenić działania hiszpańskiego rządu mające na celu uproszczenie procedur i usprawnienie administracji publicznej. Oprócz tego w 2013 roku rząd ogłosił wprowadzenie programu uproszczenia administracji (*Programa de calidad y simplificación normativa*). Powołano także komisję, która zaproponowała 217 rozwiązań usprawniających hiszpańską administrację.

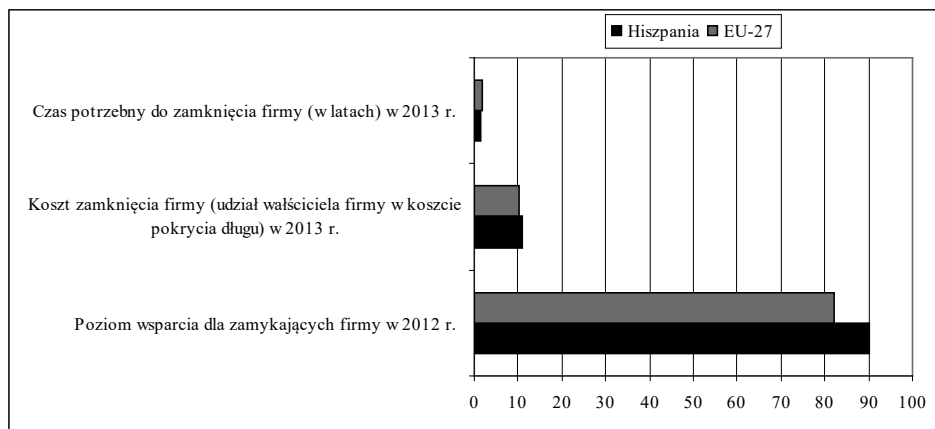

Rysunek 8. Przyjazność administracji wobec MŚP w Hiszpanii i w UE-27 w latach 2011–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie European Commission, *SBA Fact Sheet 2013. Spain*.

Rysunek 9 dotyczy wybranych aspektów związanych z zamykaniem działalności gospodarczej w Hiszpanii i krajach EU-27. W Hiszpanii szybciej można było zamknąć działalność gospodarczą (półtora roku) niż w krajach EU-27 (dwa lata). Wynika to z przeprowadzonych w tym kraju reform legislacyjnych dotyczących postępowania upadłościowego. Z kolei koszt zamknięcia firmy, mierzony jako udział właściciela firmy w koszcie pokrycia długu, był większy w Hiszpanii i wyniósł 11,1% (w krajach EU-27 10,2%). Ponadto od 2009 roku w Hiszpanii wzrastał poziom wsparcia dla przedsiębiorców, których firmy upadły. W 2012 roku wynosił on 90%, natomiast w krajach EU-27 było to 82%. W 2012 roku korzystnie dla Hiszpanii kształtował się także wskaźnik obciążenia regulacjami prawnymi. Przyjmując skalę dla charakteru przepisów: 1 – uciążliwe, 7 – nieuciążliwe, w Hiszpanii wskaźnik był niższy i wynosił 2,8, jego wartość w krajach

EU-27 kształtowała się zaś na poziomie 3,2. Podobnie wyglądała sytuacja w zakresie jasności istniejących przepisów i regulacji oraz czasu potrzebnego na uzyskanie pozwoleń i licencji. W tych aspektach warunki hiszpańskie były korzystniejsze niż w krajach EU-27.

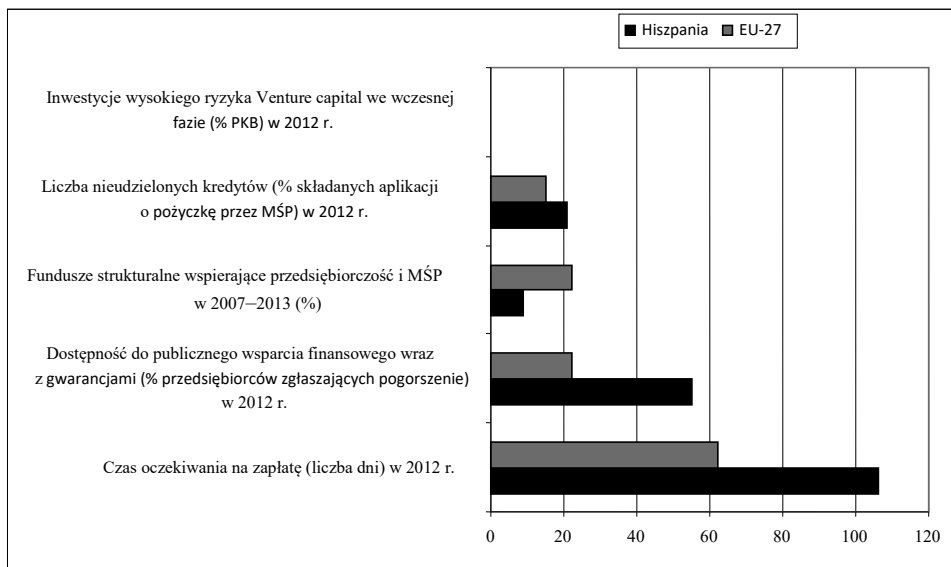

Rysunek 9. Zamykanie firmy w Hiszpanii i EU-27 w latach 2012–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie European Commission, *SBA Fact Sheet 2013. Spain*.

Kolejnym problemem hiszpańskiej gospodarki były gorsze warunki w dostępności MŚP do finansowania działalności gospodarczej (zob. rys. 10). W latach kryzysu 2008–2013 pogarszająca się sytuacja na rynku finansowym wynikała z utraty płynności hiszpańskich banków i kas kredytowych (*cajas de ahorro*), które musiały ograniczyć akcję kredytową dla firm z tego sektora¹⁴. W latach 2009–2012 w Hiszpanii liczba odrzuconych wniosków o udzielenie kredytu wzrosła z 16% do 21%, a w krajach EU-27 wyniosła 15%. Według 55% respondentów w Hiszpanii uległa pogorszeniu dostępność do publicznego wsparcia finansowego wraz z gwarancjami. Z kolei w krajach EU-27 taką opinię wyraziło 22% przedsiębiorców. Ponadto w Hiszpanii okres oczekiwania na zapłatę był prawie dwa razy dłuższy – wynosił 106 dni. W UE-27 zapłata musiała zostać zrealizowana w ciągu 62 dni. W perspektywie finansowej 2007–2013 niekorzystnie kształtował się także wskaźnik mówiący o udziale pomocy strukturalnej we wspieraniu sektora MŚP, wynoszący w Hiszpanii 8,8%, a w krajach UE-27 22%. Kolejnym wskaźnikiem kształtującym się niekorzystnie dla Hiszpanii był poziom inwestycji wysokiego ryzyka venture capital. W 2012 roku ich udział w hiszpańskim PKB wynosił 0,01%, a w krajach UE-27 0,02% PKB.

¹⁴ Ł. Pięta, *Wpływ polityki regionalnej na poprawę spójności społeczno-gospodarczej w Hiszpanii w latach 1955–2013*, INE PAN, Warszawa 2016, s. 276.

Rysunek 10. Dostępność do finansowania działalności gospodarczej MŚP w Hiszpanii i w UE-27

Źródło: opracowanie własne na podstawie European Commission, *SBA Fact Sheet 2013. Spain*.

Ponadto na tle krajów EU-27 poniżej średniej kształtował się poziom innowacyjności hiszpańskiego sektora MŚP. W 2008 roku 28% hiszpańskich przedsiębiorstw wprowadziło innowacyjny produkt na rynek, a 30% przeprowadziło innowacje organizacyjne. W krajach UE-27 działania te stały się udziałem odpowiednio 34% i 39% przedsiębiorstw. Podobnie niekorzystnie dla Hiszpanii wyglądała sytuacja w przypadku innowacji typu *innovating in-house*. W 2008 roku 22% hiszpańskich przedsiębiorstw wprowadziło innowacje ulepszające ich własne funkcjonowanie. Z kolei w krajach UE-27 tego typu innowacje wdrożyło 30% przedsiębiorstw. Ponadto hiszpański sektor MŚP w mniejszym stopniu inwestował w kapitał ludzki. W 2010 roku jedynie 7% hiszpańskich przedsiębiorstw przeprowadziło szkolenia dla pracowników. W krajach UE-27 finansowanie kursów i projektów przez MŚP było znacznie większe i wynosiło 24%. Wart odnotowania był fakt, że 2012 roku w Hiszpanii powstało centrum ochrony praw własności intelektualnej (*Centre for SMEs of Intellectual Property Rights Protection*). Jego celem była organizacja darmowych szkoleń dotyczących ochrony własności praw intelektualnych małych i średnich przedsiębiorstw.

Przedsiębiorstwa w procesie umiędzynarodowienia z jednej strony napotykają na wiele barier, takich jak¹⁵:

¹⁵ OECD, *Removing Barriers to SME Access to International Markets*, Paryż 2008; OECD, *Top Barriers and Drivers to SME Internationalization*, Paris 2009.

- niedobór kapitału obrotowego na finansowanie eksportu,
- słabe rozeznanie możliwości prowadzenia działalności za granicą,
- ograniczona wiedza na temat zagranicznych rynków,
- brak kadry zdolnej do nawiązania kontaktów zagranicznych,
- trudności w dostosowaniu się do cen konkurencji,
- brak wsparcia administracji centralnej dla procesu umiędzynarodowienia,
- wysokie koszty transportu.

Jednak z drugiej strony umiędzynarodowienie przedsiębiorstw niosło ze sobą nowe możliwości w postaci dywersyfikacji ryzyka, wzrostu sprzedaży, wykorzystania efektu ekonomii skali czy poprawy wizerunku¹⁶. Jeżeli proces umiędzynarodowienia przedsiębiorstwa rozpoczął się na samym początku jego funkcjonowania na rynku, wówczas mieliśmy do czynienia z nowym międzynarodowym przedsięwzięciem lub narodzinami przedsiębiorstwa o zasięgu globalnym¹⁷.

Jak pokazują badania, niejednokrotnie czynnikiem decydującym o umiędzynarodowieniu przedsiębiorstw była jego forma własności. W przypadku przedsiębiorstw prywatnych istniało mniejsze zainteresowanie podejmowaniem ryzyka w związku z prowadzeniem działalności na rynkach międzynarodowych¹⁸. Podobne wnioski płyną z badań dotyczących przedsiębiorstw hiszpańskich, w których występowała silna negatywna korelacja między własnością prywatną przedsiębiorstwa a jego umiędzynarodowieniem¹⁹. Ponadto w Hiszpanii na proces umiędzynarodowienia pozytywnie wpływała zmiana pokoleniowa. Następcy właściciele byli bardziej skłonni podejmować ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej za granicą²⁰. Do końca lat dziewięćdziesiątych XX wieku działalność hiszpańskich przedsiębiorstw koncentrowała się na rynku krajowym. Sytuacja zaczęła ulegać w zmianie od 1998 roku. W latach 1998–2004 liczba hiszpańskich przedsiębiorstw działających na rynkach zagranicznych zwiększyła się o połowę, a w 2006 roku ich liczba wzrosła do ponad 100 tys.²¹ Podobne wnioski płyną z badań dotyczących umiędzynarodowienia przedsiębiorstw w Stanach Zjednoczonych. Pojawianie się nowych pokoleń właścicieli oraz wy-

---

¹⁶ S. Martínez Rodríguez, *Competitividad, innovación y empresas de alto crecimiento en España*, Dirección General de Política de la Pequeña y Mediana Empresa, Ministerio de Industria, Turismo y Comercio, Madrid 2010.

¹⁷ A. Rialp, J. Rialp, G.A. Knight, *La vocación global de los nuevos modelos de PYMES – el caso de las empresas Born Globals*, „Revista Economía Industrial” 2010, nr 375, s. 171–190.

¹⁸ J.L. Ward, *Growing of family business. Special challenges and best practices*, „Family Business Review” 1998, nr 4, s. 323–337.

¹⁹ Z. Fernández, M.J. Nieto, *The impact of ownership on the international involvement of SMEs*, „Journal of International Business Studies” 2006, nr 3, s. 340–351.

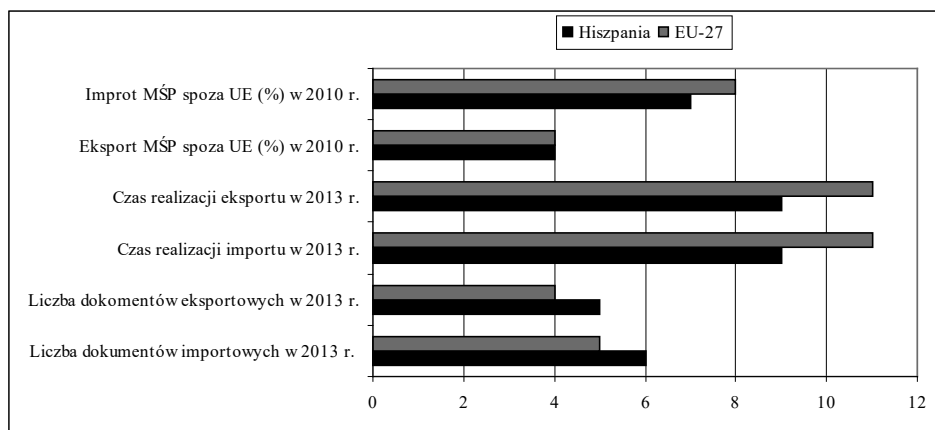
²⁰ S. Menéndez, *Growth and Internationalisation of Family Businesses*, „International Journal of Globalisation and Small Business” 2005, nr 2, s. 122–133.

²¹ C. Camisón, J. de Lucio, *La competitividad de las PYMES españolas ante el reto de la globalización*, „Revista Economía Industrial” 2010, nr 375, s. 19–40.

miana poglądów i przekonań miała pozytywny wpływ na podejmowanie decyzji o działalności międzynarodowej²².

Sektor MŚP w Hiszpanii znajdował się także w gorszej sytuacji w porównaniu z krajami UE-27 pod względem umiędzynarodowienia. Wynikało to z mniej przychylnych warunków prowadzenia działalności handlowej oraz bardziej biurokratyzowanej administracji. Rysunek 11 przedstawia dane dotyczące warunków handlu zagranicznego MŚP w Hiszpanii i krajach EU-27. W 2010 roku 7% hiszpańskich przedsiębiorstw importowało towary i usługi spoza krajów UE, a w krajach EU-27 8% małych i średnich przedsiębiorstw sprowadzało towary z zagranicy. Jeśli chodzi o eksport, to – podobnie jak w krajach EU-27 – 4% hiszpańskich przedsiębiorstw znalazło rynki zbytu poza krajami UE. Korzystnie dla Hiszpanii kształtowały się dane dotyczące czasu realizacji wymiany handlowej. W przypadku eksportu i importu było to dziewięć dni, w UE-27 czas ich realizacji wynosił zaś jedenaście dni. Ponadto hiszpańska wymiana handlowa była bardziej biurokratyzowana niż w krajach UE-27. W Hiszpanii realizacja eksportu wymagała przygotowania pięciu dokumentów, zaś w krajach UE-27 czterech. Z kolei procedura importowa wymagała przygotowania sześciu dokumentów w Hiszpanii i pięciu w krajach UE-27.

Niekorzystnie dla sektora MŚP w Hiszpanii kształtował się udział w handlu zagranicznym w obrębie rynku wspólnotowego. W 2010 roku 10% hiszpańskich przedsiębiorstw importowało, a 4% eksportowało dobra i usługi z rynku UE. W przypadku małych i średnich przedsiębiorstw w krajach UE-27 udział w handlu zagranicznym był większy i wynosił 19% dla importu i 8% dla eksportu²³.

Rysunek 11. Umiędzynarodowienie firm w Hiszpanii i w UE-27

Źródło: opracowanie własne na podstawie European Commission, *SBA Fact Sheet 2013. Spain*.

²² S.C. Okorafo, *Internationalisation of family businesses: Evidence from Northwest Ohio, USA*, „Family Business Review” 1999, nr 2, s. 147–158.

²³ Commission European, *SBA Fact Sheet 2013. Spain*.

Badania dotyczące odzyskiwania równowagi makroekonomicznej gospodarki hiszpańskiej w latach kryzysu 2008–2013 potwierdziły rosnącą dywersyfikację handlu zagranicznego. Hiszpański eksport zanotował wzrost w grupie krajów OECD oraz wśród krajów uprzemysłowionych²⁴. Umiejdzynarodowienie przedsiębiorstw stało się jednym z głównych priorytetów rządu Hiszpanii, który przygotował kilka programów je promujących. W roku szkolnym 1999–2000 do szkół średnich wprowadzono program edukacyjny Young European Enterprises (*Empresa Joven Europea*). Podczas kursu uczeń tworzył i zarządzał własną firmą produkującą na rynki międzynarodowe. Ponadto każdy z uczestników programu nawiązywał kontakty ze swoim partnerem handlowym za granicą i komunikował się z nim przez pocztę elektroniczną oraz wideokonferencję. Głównym celem programu było promowanie przedsiębiorczości o charakterze międzynarodowym, zachęcanie do nauki języków obcych oraz wykorzystywanie nowych technik nauczania²⁵.

Dodatkowo w 2012 roku Hiszpański Instytut Handlu Zagranicznego – ICEX (*Instituto Español de Comercio Exterior*) połączył dwa programy promujące eksport – APEX oraz ICEX PAPI – w jeden program ICEX-next. Jego celem było udzielanie porad przedsiębiorcom zajmującym się działalnością eksportową oraz wspieranie finansowe umiejdzynarodowienia małych i średnich przedsiębiorstw. W latach 2008–2011 przyjęto jedenaście planów promujących eksport do krajów azjatyckich, co skutkowało jego podwojeniem na rynki Dalekiego Wschodu. Z kolei w 2013 roku powołano do życia Agencję Umiejdzynarodowienia (*Agencia de Internacionalización* – SECEX), mającą na celu promocję hiszpańskiego eksportu. Na wyróżnienie zasługiwał także program „Barcelona Activa” zainicjowany w 1986 roku w stolicy Katalonii. Początkowo jego celem była promocja innowacyjnych przedsięwzięć. Inkubator służył przedsiębiorcom pomocą w zakresie szkoleń, ułatwiania dostępu do finansowania, tworzenia firm oraz promocji zatrudnienia²⁶.

Podsumowując dotychczasowe badania, należy stwierdzić, że Hiszpania w kilku dziedzinach znajdowała się w gorszej sytuacji niż kraje UE-27. Przede wszystkim cechowała się jednym z najniższych udziałów eksportu w wytwarzanym PKB. Ponadto w latach 2000–2012 spadła w rankingu największych producentów przemysłowych z dwunastego na piętnaste miejsce. Przeprowadzone badania udowodniły także niższą konkurencyjność hiszpańskiego sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) na tle krajów UE-27. Co prawda w kategoriach „samozatrudnienie” i „przedsiębiorczość” sytuacja w Hiszpanii kształtowała się korzystniej, ale już warunki dotyczące kosztów zamykania przedsiębiorstw oraz czasu potrzebnego do likwidacji działalności gospodarczej były trudniejsze.

²⁴ Ł. Piętaś, *Kryzys w Hiszpanii...*

²⁵ European Commission, *Supporting the internationalisation of SMEs. Final Report of the Expert Group*, Brussels 2007.

²⁶ OECD, *Promoting entrepreneurship, employment and business competitiveness – The Experience of Barcelona, LEED Program*, Paris 2009.

Przedsiębiorca hiszpański znajdował się także w gorszej sytuacji pod względem przyjazności administracji publicznej. Wprawdzie koszty otwarcia działalności gospodarczej były niższe, ale za to dłuższy był okres potrzebny do jej zainicjowania. Ponadto w Hiszpanii istniały gorsze warunki finansowania działalności gospodarczej. Co więcej, sektor MŚP cechował się niższym poziomem umiędzynarodowienia. Poczynione kroki mające na celu pozyskanie nowych kontrahentów handlowych spoza UE-28 należało zatem ocenić pozytywnie.

W 2014 roku w Hiszpanii na badania i rozwój (B+R) przeznaczono 1,2% PKB, czyli mniej niż w 2013 roku (1,26%). Spadek finansowania działalności badawczo-rozwojowej wynikał z pogarszającej się sytuacji finansów publicznych i konieczności ich konsolidacji. Na przykład w latach 2007–2013 dług publiczny regionów Hiszpanii wzrósł z 5% do 20% PKB²⁷. Narodowy Program Reform zakłada, że do 2020 roku wydatki w sektorze badawczo-rozwojowym wzrosną do 2% PKB. Z kolei strategia „Europa 2020” przewiduje wzrost wskaźnika do 3% PKB. Według informacji publikowanych przez Europejski Urząd Patentowy (European Patent Office) od 2009 roku w Hiszpanii malała liczba przyznawanych patentów. W 2010 roku Hiszpania zarejestrowała 3669 patentów, co oznaczało 1,2% spadku względem 2009 roku. Z kolei w Stanach Zjednoczonych, Niemczech, Francji czy Włoszech zarejestrowano odpowiednio: 190 tys., 88 tys., 30 tys. oraz 20 tys. patentów, czyli znacznie więcej niż w Hiszpanii. W 2012 roku Hiszpańskie Biuro Patentów przyjęło 3361 wniosków o zarejestrowanie patentów, co oznacza jednoprocentowy spadek w porównaniu z 2011 rokiem. Ponadto na tle krajów UE Hiszpania była postrzegana jako kraj umiarkowanie innowacyjny, z niskim poziomem inwestycji prywatnych w sektorze badawczo-rozwojowym. W 2010 roku hiszpański sektor prywatnych przedsiębiorstw finansował 51,5% inwestycji badawczo-rozwojowych. Z kolei w krajach UE-27 poziom zaangażowania prywatnego kapitału w sektorze B+R był znacznie wyższy i wyniósł 61,5%²⁸.

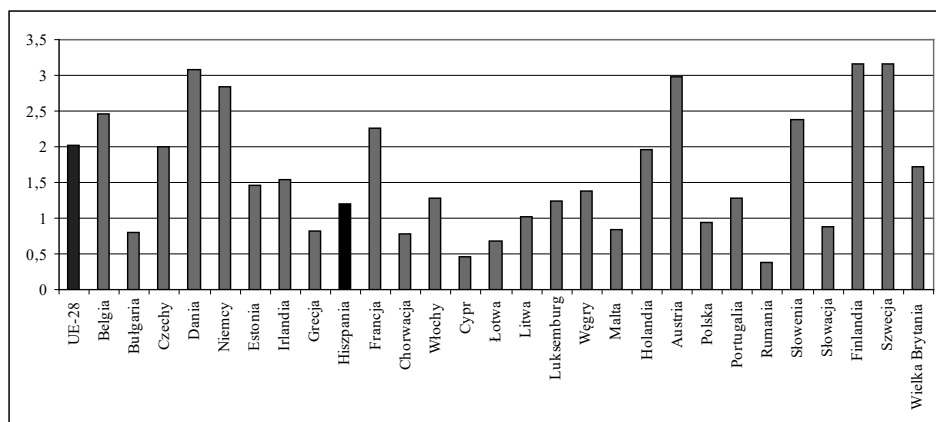
Rysunek 12 prezentuje dane dotyczące inwestycji w sektorze B+R w relacji do PKB w krajach UE-28. W 2014 roku najwięcej środków na B+R przeznaczono w Finlandii (3,17%), Szwecji (3,16%), Dani (3,08%) oraz Austrii (3%). Wysoki poziom inwestycji w sektorze B+R, przekraczający 2,5% PKB, odnotowano w Niemczech (2,84%), Belgii (2,46%), Słowenii (2,49%) oraz Francji (2,26%). Z kolei najmniej środków w sektor badawczo-rozwojowy zainwestowano w Rumunii (0,38%) i na Cyprze (0,47%). W Hiszpanii (1,2%) poziom inwestycji w sektorze B+R był zbliżony do poziomu realizowanego na Węgrzech (1,38%), w Portugalii (1,29%) i Włoszech (1,29%).

Hiszpania charakteryzowała się także rozwarstwieniem regionalnym w zakresie wydatków na B+R. Obszary bardziej rozwinięte wykazywały relatywnie lepsze wskaźniki innowacyjności niż regiony mniej rozwinięte i w fazie przej-

²⁷ Ł. Piętak, *Wpływ polityki regionalnej...*, s. 299.

²⁸ European Commission, *SBA Fact Sheet 2013. Spain*.

ściowej. Jak już wspomniano, strategia „Europa 2020” zakłada wzrost wydatków na B+R w krajach UE do 3% PKB. Z kolei hiszpański Narodowy Program Reform przewiduje podniesienie w Hiszpanii nakładów na B+R do 2% PKB. Wzrost nakładów na B+R powinien przyczynić się do realizacji dwóch celów. Po pierwsze, pozwoliłby na zrównywanie poziomów wydatków na sektor badawczo-rozwojowy w Hiszpanii względem krajów liderów UE. Po drugie, przyczyniłby się do procesu doganiania (*catching up*) regionów europejskich przez regiony hiszpańskie. Jednak planowany wzrost wydatków na B+R w Hiszpanii może okazać się trudny do realizacji. Zła sytuacja finansów publicznych i konieczność ich konsolidacji będzie raczej hamowała inwestycje w tym obszarze, niż je wzmacniała.

Rysunek 12. Wydatki na B+R w krajach UE-28 (% PKB)

Źródło: opracowanie na podstawie bazy danych Eurostat.

Jednym z priorytetów strategii „Europa 2020” jest pobudzenie wzrostu zrównoważonego przez gospodarkę niskowęglową, wykorzystującą zasoby naturalne w sposób efektywny i zrównoważony. W tym celu strategia do 2020 roku stawia sobie za cel:

- obniżenie emisji gazów cieplarnianych,
- wzrost udziału energii odnawialnej w konsumpcji całkowitej energii,
- wzrost efektywności energetycznej.

Strategia „Europa 2020” zakłada obniżkę emisji gazów cieplarnianych o 14% względem 2005 roku. Z kolei Narodowy Program Reform przewiduje zmniejszenie emisji o 10%. W latach 1990–2007 w Hiszpanii emisja gazów cieplarnianych wzrosła o 51%. Z kolei w krajach UE-28 występował trend spadkowy (–7,9%). Od 2008 roku w Hiszpanii zaczęto ograniczać emisję gazów cieplarnianych, co spowodowało jej zmniejszenie do 2013 roku o 28,9%. Z kolei w krajach UE-28 emisję udało się ograniczyć o 9,9%.

Jeśli chodzi o udział energii odnawialnej w konsumpcji całkowitej energii, to zarówno strategia „Europa 2020” jak i Narodowy Program Reform przewidują do 2020 roku wzrost do 20%. W 2013 roku udział energii odnawialnej w Hiszpanii kształtował się na poziomie UE-28 i wyniósł 15,4%. Krajami przodującymi w wykorzystaniu tego typu energii były: Szwecja (52,1%), Łotwa (37,1%), Finlandia (36,8%) oraz Austria (32,6%). Z kolei znikomy udział energii odnawialnej w konsumpcji całkowitej energii odnotowano w Luksemburgu (3,6%), na Malcie (3,8%) i w Holandii (4,5%).

Strategia „Europa 2020” zakłada wzrost efektywności energetycznej o 25%, co oznaczałoby oszczędność energii o 368 mln ton oleju ekwiwalentnego. Z kolei Narodowy Program Reform do 2020 roku przewiduje zmniejszenie zużycia energii o 15,9 tys. ton oleju ekwiwalentnego. W Hiszpanii problem oszczędności energii dotyczył przede wszystkim miejsc zamieszkania. W 2012 roku zużycie energii przez budownictwo mieszkaniowe wzrosło do 30,8% konsumpcji krajowej. Nie bez znaczenia będzie także promowanie oszczędności energii wśród małych i średnich przedsiębiorstw. Zakłada się, że ten sektor zmniejszy zużycie energii o 816,1 tys. rocznie²⁹.

Podsumowanie

W Hiszpanii polityka spójności stanowi integralną część strategii „Europa 2020”. Środki funduszy strukturalnych zostały przypisane do poszczególnych celów tematycznych, które z kolei są zgodne z priorytetami strategii. Gospodarka hiszpańska do 2007 roku rozwijała się bardzo dynamicznie, co wpływało na wzrost jej konwergencji wobec krajów UE-28. Jednak kryzys gospodarczy 2008–2013 uwiarydocił wszystkie jej słabości. Ekstensywny charakter wzrostu gospodarczego, bazujący na zwiększonym zaangażowaniu czynników produkcji, relatywnie niskich poziomach innowacyjności, produktywności pracy i umiędzynarodowienia przedsiębiorstw, sprawił, że załamanie gospodarcze w Hiszpanii było dużo mocniejsze niż w większości krajów strefy euro. Przeprowadzone badania w kontekście spójności społeczno-gospodarczej wskazały na szereg wyzwań, przed jakimi stoi Hiszpania. Przede wszystkim konieczne jest podjęcie działań służących wzrostowi produktywności pracy. Niezadowolająco przedstawiają się także niski poziom wydatków w sektorze badawczo-rozwojowym, niska stopa zatrudnienia Hiszpanów (szczególnie wśród ludzi młodych) czy duży odsetek osób przedwcześnie kończących naukę. Niekorzystnie dla Hiszpanii kształtowała się także sytuacja

---

²⁹ Ministerio de Hacienda y Administraciones Públicas, *Acuerdo de Asociación de España 2014–2020*.

sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Niski poziom umiędzynarodowienia, mniej przyjazna administracja oraz niski poziom inwestycji w sektorze badawczo-rozwojowym sprawiły, że przedsiębiorca hiszpański znajdował się w trudniejszej sytuacji niż właściciel firmy w krajach UE-28.

Bibliografia

- AMECO – annual macro-economic database of the European Commission's, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco/ameco-database_en [dostęp: 1.04.2016]
- Annoni P., Dijkstra L., *EU Regional Competitiveness Index*, Publications Office of the European Union, Brussels 2013.
- Camisón C., de Lucio J., *La competitividad de las PYMES españolas ante el reto de la globalización*, „Revista Economía Industrial” 2010, nr 375.
- Comisión Europea, *Eurobarómetro – La discriminación en la UE*, Bruksela 2012, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_393_fact_es_es.pdf [dostęp: 2.02.2016].
- European Commission, *A partial and fragile recovery. Annual report on European SMEs 2013/2014. Final report*, Brussels 2014.
- European Commission, *A Recovery on the Horizon? Annual Report on European SMEs 2012/2013*, Brussels 2013.
- European Commission, *SBA Fact Sheet 2013. Spain*, Brussels 2013.
- European Commission, *Supporting the internationalisation of SMEs. Final Report of the Expert Group*, Brussels 2007.
- Fernández Z., Nieto M.J., *The impact of ownership on the international involvement of SMEs*, „Journal of International Business Studies” 2006, nr 3.
- Instituto Nacional de Estadística, <http://www.ine.es> [dostęp: 1.04.2016]
- Martínez Rodríguez S., *Competitividad, innovación y empresas de alto crecimiento en España*, Dirección General de Política de la Pequeña y Mediana Empresa, Ministerio de Industria, Turismo y Comercio, Madrid 2010.
- Menéndez S., *Growth and Internationalisation of Family Businesses*, „International Journal of Globalisation and Small Business” 2005, nr 2.
- Ministerio de Economía y Competitividad, *Programa Nacional de Reformas 2014*, Madrid 2014.
- Ministerio de Hacienda y Administraciones Públicas, *Acuerdo de Asociación de España 2014–2020*, Madrid 2013.
- Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad, *El Plan Nacional de Acción para la Inclusión Social del Reino de España 2013–2016*, Madrid 2014.
- OECD, *Promoting entrepreneurship, employment and business competitiveness – The Experience of Barcelona. LEED Program*, Paris 2009.
- OECD, *Removing Barriers to SME Access to International Markets*, Paris 2008.
- OECD, *Top Barriers and Drivers to SME Internationalization*, Paris 2009.
- Okorafo S.C., *Internationalisation of family businesses: Evidence from Northwest Ohio, USA*, „Family Business Review” 1999, nr 2.
- Pięta Ł., *Kryzys w Hiszpanii w latach 2008–2013*, „Ekonomia XXI Wieku” 2015, nr 2.
- Pięta Ł., *Wpływ polityki regionalnej na poprawę spójności społeczno-gospodarczej w Hiszpanii w latach 1955–2013*, INE PAN, Warszawa 2016.

- Rialp A., Rialp J., Knight G.A., *La vocación global de los nuevos modelos de PYMES – el caso de las empresas Born Globals*, „Revista Economía Industrial” 2010, nr 37.
- Schwab K. (red.), *The global competitiveness report*, World Economic Forum, Geneva 2012.
- United Nations Database, www.un.org/en/databases [dostęp: 1.04.2016]
- Ward J.L., *Growing of family business. Special challenges and best practices*, „Family Business Review” 1998, nr 4.
- World Investment Report*, New York 2014.
- Wysokińska Z., Witkowska J., *Integracja europejska. Europeizacja polityki ekonomiczno-społecznej w Unii Europejskiej i umiędzynarodowienie rynków nowych krajów członkowskich Europy Środkowej i Wschodniej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.

Streszczenie

Celem artykułu jest zbadanie postępu spójności społeczno-gospodarczej w Hiszpanii w kontekście strategii „Europa 2020”. W badaniach oparto się na wskaźnikach, które według tej strategii powinny zostać osiągnięte do 2020 roku. W analizach uwzględniono także założenia Narodowego Programu Reform wyznaczającego cele dla gospodarki hiszpańskiej w obszarze spójności społeczno-gospodarczej. W opracowaniu wykorzystano metodę badawczą polegającą na porównaniu wartości wskaźników w Hiszpanii i w krajach UE. Przeprowadzone badania potwierdziły, że w większości badanych obszarów rozwojowych gospodarka hiszpańska znajduje się w trudniejszej sytuacji niż kraje UE.

Słowa kluczowe: rozwój regionalny, spójność społeczno-gospodarcza, Hiszpania

Numer klasyfikacji JEL: 052